

Tõenduspõhise lähenemise mõistest

Lianne Teder, lianne.teder@sotsiaalkindlustusamet.ee

Tõenduspõhine lähenemine on terminina üha laiemalt kasutusse läinud nii sotsiaalkui teistes eluvaldkondades. Räägitakse tõenduspõhisest poliitikast, sekkumisest, programmist, praktikast. Sageli mõistab igaüks seda pisut erinevalt. Mõnikord peetakse silmas uuringutest lähtumist, teisel korral teoreetilist tõendamist või ka sihtrühma poolt soosimist. Lastele ja noortele suunatud programmides on tõenduspõhisuse tähendust selgelt kirjeldatud. Esineb küll väikeseid erinevusi lähenemistes, ent üldised põhimõtted on siiski samad. Järgnevalt on tehtud lühike ülevaade tõenduspõhiste sekkumiste mõistest laste ja noorte programmide näitel, mida ilmestab ka ühe programmide andmebaasi detailsem kirjeldus.

Tõenduspõhised sekkumised

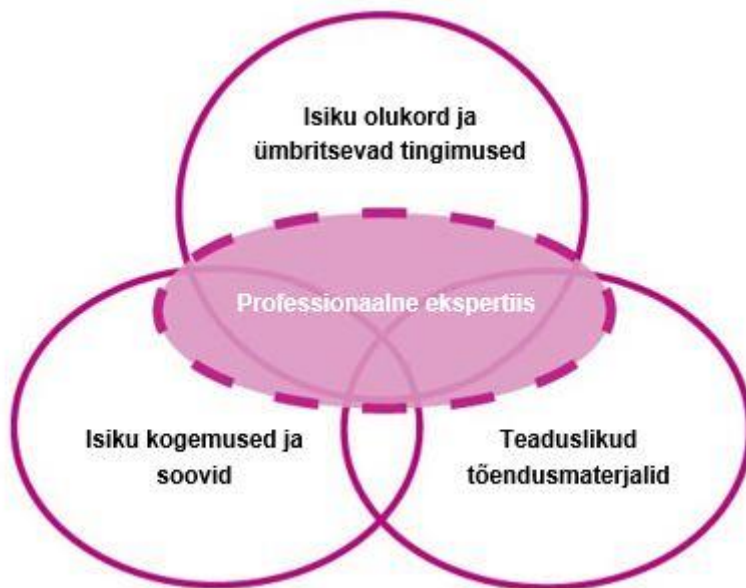
Tõenduspõhisus tähendab uurimist, tõendatud positiivset toimet, tõhusust, planeeritud tulemuste saavutamist, negatiivsete (kõrval)mõjude puudumist.

Sekkumine on kombinatsioon programmilistest elementidest või strateegiatest, mis on kavandatud selleks, et esile kutsuda muutusi indiviidide või kogu elanikkonna käitumises või parandada nende tervislikku seisundit (Edovald, Riskilaste konverents 2012, 2012). Sekkumine kätkeb endas erinevaid tegevusi (sh teenused, toetused ja muu abi), mille eesmärk on inimese vajaduste rahuldamine ning heaolu ja positiivsete tulemuste suurendamine (Edovald, 2015). Laiemad sekkumised on protsessid ja poliitikad.

Programmid sisaldavad selgeid juhiseid tegevuste elluviimiseks ning nende mõju on otseselt testitav. Programmide all peetakse silmas eraldiseisvaid organiseeritud praktika kogumeid, mida käsiraamatutes detailselt kirjeldatakse, ja mis selgitavad, mida, kellele, millal, kus ja kuidas pakkuda (Edovald, 2015).

Programmidest omakorda kitsam on praktika, mis sisaldab konkreetseid tegevusi, tegevusmustreid, võtteid või tehnikaid (Kasvandik & Treial, 2014). Tõenduspõhine praktika sisaldab professionaalset ekspertiisi (teaduslikud teooriad, uurimisandmed), parimaid kättesaadavaid teadmisi ning üksikisiku (ja/või tema esindaja) olukorda, kogemusi ja soove (vt Joonis 1) (Rootsi sotsiaalamet, 2014).

Joonis 1. Tõenduspõhised praktikad (Rootsi sotsiaalamet, 2014).



Tõenduspõhisus on võetud kasutusele nii rahastajate kui sihtrühma huve silmas pidades. Tõenduspõhiste sekkumiste eelistamisel on eetiline, praktiline ja finantsiline vaatenurk. Eetiliselt tagatakse sellega tulemuste ja olukorra parandamine, enne inimeste peal „katsetamist“ saab olla kindel, et sellest tegevusest tõuseb tulu. Praktiliselt võtavad teenuse osutajad vastutuse tulemuste eest. Finantsiliselt ja pragmaatiliselt on mõttekas investeerida kulutasuvatesse/ kulutulusesse (palju praegune kulutus aitab tulevikus majanduslikult säästa) ja/või tuluefektiivsetesse (kulu mõistlikkus, arvestades saadavat kasu) sekkumistesse (Edovald, Riskilaste konverents 2012, 2012) (Kasvandik & Treial, 2014).

Triin Edovaldi sõnul on tõenduspõhised programmid laste ja peredega töötavatele spetsialistidele klientidele sobivate teenuste valikul abiks kolmel viisil – (1) teada on programmi kasutamise tulemusena oodatav muutus, (2) sobivate meetoditega hinnatud programmi mõju annab kindluse sarnaste tulemuste saavutamiseks, (3) käsiraamatus kirjeldatud detailid programmi elluviimiseks suurendavad selle samalaadset rakendamist ja tõenäosust jõuda mõju-uuringutes kirjeldatud tulemusteni (Edovald, 2015).

Tõenduspõhiste sekkumistega tutvumiseks ning esmapilgul omale sobiva leidmisel on abiks mitmed andmebaasid. Eesti on esialgu programmide kasutaja faasis ega ole omale vastavaid andmebaase ega standardeid loonud. Küll võib esmatasandi sammuna mõju hindamisel käsitleda Sotsiaalsete Ettevõtete Võrgustiku loodavat [maailmamuutjate äriregistrit](#).

Tõenduspõhiste programmide andmebaasid

Veebipõhiseid andmebaase, kuhu koondatakse tõenduspõhised programmid on mitmeid. Igas võib olla kasutusel erinev standard programmide kvaliteedi hindamiseks (Edovald, 2015). Seejuures on oluline vaadata, millises ulatuses ja millistele kriteeriumitele vastavust kontrollitakse enne sekkumise lisamist andmebaasi. Üldjuhul hinnatakse tõenduspõhiste programmide nelja aspekti taset – sekkumise spetsiifilisus, uuringute kvaliteet, sekkumise mõju, süsteemi- ja rakendamise valmidus (Kasvandik & Treial, 2014).

Näiteks [Blueprints](#) vaatab üle ja hindab programme, mis loovad positiivseid muutusi noorte arengus. See on üks rangemaid ja usaldusväärsemaid andmebaase. Programme hindab iseseisev tagasiside-ekspertide kogu, võrreldakse vastavust konkreetsete teaduslike standarditega. Sekkumised liigitatakse selles andmebaasis kolme kategooriasse, vastavalt lubavad (*promising*), mudel- (*model*) ja mudel-pluss (*model plus*) programmid. Kriteeriumitena hinnatakse tagasiside kvaliteeti, sekkumise mõju, sekkumise spetsiifilisust, jagamise valmisolekut. Näiteks Eestis on 2015. aastal rakendatud programmidest Blueprints'i nimekirjas alkoholiennetuse programm EFEKT (*lubava tasemel*), VEPA käitumisoskuste mäng (*lubava tasemel*), vanemlusprogramm Imelised Aastad (*lubava tasemel*), kiusamisvastane programm KiVa (*lubaval tasemel Euroopas*).

Laste, noorte ja nende perede olukorda parendavad programmid on koondatud ka [Child Trends](#) andmebaasi, sealt võib leida nii loomateraapia kui ka Eestis kasutusel oleva Suure venna/ Suure õe mentorlusel põhineva kogukonnakeskse programmi.

Tervise valdkonna, sh meditsiini tõenduspõhiste sekkumiste andmebaas on näiteks [Cochrane](#). Õigusrikkumiste vähendamiseks ja ohvrite abistamiseks „töötavad“ programmid on koondatud andmebaasi [CrimeSolutions.com](#), milles eristatakse programme (juhendi järgi elluviidav eesmärgistatud tegevuste kogum) ja praktikaid (sarnaste omadustega programmid, strateegiad, protseduurid). Näiteks sisaldub viimases Agressiooni Asendamise Treening (ART), mida Eestis osaliselt rakendatakse ja plaanitakse ka laiemalt sisse osta.

Projekt Oraakel

Tõenduspõhiste programmide andmebaaside sisust paremaks arusaamiseks võib lähemalt vaadelda näiteks Projekti Oraakel (*Project Oracle*) poolt esitatavaid nõudeid. Projekt Oraakel on laste ja noorte tõendusmaterjali andmebaas, mis on suunatud eelkõige Londoni noorte seas tulemuste parendamisele. Projekti Oraakel tõenduse standardid pakuvad raamistikku, kirjeldamaks, mida peetakse heaks tõendiks.

Noorteorganisatsioonid saavad lasta valideerida oma tagasisidet Projekti Oraakel tõenduse standardite järgi. Valida saab viie taseme vahel (vt Joonis 2).

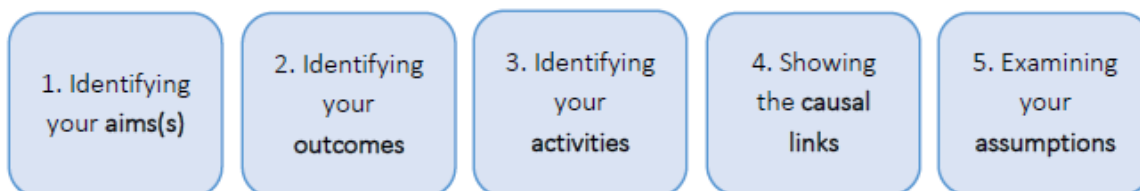
Joonis 2. Projekti Oraakel tõenduse standardid (Project Oracle. Children & Youth Evidence Hub, 2015)



Standardi 1 (projekti mudel ja hindamisplaan) tasemel kirjeldatud projekt pakub terviklikku ja usutavat tegevuse taga olevat loogikat. See sisaldab projekti tegevuste kirjeldust, planeeritud väljundeid ja eesmärki, nende omavahelist seotust ning vajalikke eeldusi, kõiki Muudatuste Teooria (*Theory of Change*) elemente (vt

Joonis 3). Projektis on planeeritud väljundites saavutatava mõju hindamine koos ajakavaga. Peamisteks nõueteks ongi projekti jaoks loodud Muudatuste Teooria ning hindamise plaan – millal ja kuidas mõõdetakse projekti mõju.

Joonis 3. Projekti Muudatuste Teooria loomise viis sammu (Project Oracle. Children & Youth Evidence Hub, 2014)



Standardi 2 (mõju näitamine) tasemel valideeritud projektis on läbi viidud hindamine, mis mõõdab asjakohaseid väljundeid sobival viisil ning mille tulemused näitavad projekti otsest mõju väljunditele. Hindamisel ei pea olema kasutatud kontroll- ega võrdlusgruppi, võivad olla kasutusel erinevad kvalitatiivsed ja/ või kvantitatiivsed meetodid, sõltuvalt igast planeeritud tulemusest ja sihtgrupist, kindlasti peab uuring sisaldama eel- ja järel-analüüsi. Hindamise raport koostatakse etteantud vormi kohaselt, milles kirjeldatakse projekti käiku, tegevusi ja meetodeid, lisaks kokkuvõtte ja järeldused.

Standardiga 3 (mõju tõendamine) valideeritud projektis on läbi viidud hindamine, mis toob välja selge seose projekti ja toimunud muudatuste vahel, näidates ära, kuidas projekti tegevused on vaadeldavad muutused põhjustanud. Projektil on konkreetne toimimise kord, et suurendada selle tõetruult elluviimise tõenäosust, seda rakendatakse püsivalt. Tõendusmaterjalina on läbi viidud vähemalt üks range

hindamine, kasutades kontrollgruppi või muid sobivaid võrdlusandmeid, ideaalis pikaajalise järel-uuringuga (erandid on lubatud ebasobivuse või võimatuse korral). Projektis peavad olema selged tegutsemisjuhised selle jätkuvuse tagamiseks, nt juhendid ja koolitussüsteem.

Standardiga 4 (tõenduse mudel) valideeritud projektis on läbi viidud sõltumatu hindamine, mis näitab soovitud tulemuste saavutamist ka teistes tingimustes. Selgelt on kirjeldatud muudatuse toimumise protsess ning näidatud, kuidas projekti osaline või intensiivsem rakendamine tulemusi mõjutab. Lisatud on projekti kulutasuvuse analüüs. Projekti on korratud vähemalt ühes erinevas keskkonnas. Tõendusena on läbi viidud kaks või enam ranget hindamist, sh vähemalt üks sõltumatu uurija poolt ning vähemalt üks kontrollgruppi või muude sobivate võrdlevate andmetega. Hindamisel võib olla kasutatud erinevaid meetodeid ja/või ajaintervalli iga mõõdetava tulemuse korral, ent see peab looma projektist tervikpildi. Projekti pakkuja peab olema valmis toetama selle rakendamist uutes oludes, sh omama selget ülevaadet elluviimiseks vajalike ressursside (inimesed, raha) kohta.

Standardiga 5 (valmis süsteem) valideeritud projektis on läbi viidud mitmed sõltumatud hindamised (sh vähemalt 3 sõltumatut hindamist) erinevates tingimustes (vähemalt viies Inglismaa linnas või regioonis), tõendades projekti laialdast ja tulemuslikku kasutamise võimekust, tagades kvaliteedi ja planeeritud tulemused. Projekti on korduvalt ja ulatuslikult Inglismaa erinevates regioonides ellu viidud, see on kättesaadav suurele hulgale sihtrühmast ning valmis teistele organisatsioonidele kasutusele andmiseks (sh süsteemid, dokumentatsioon). (Project Oracle. Children & Youth Evidence Hub, 2015)

Kasutatud kirjandus

Edovald, T. (3. oktoober 2012. a.). *Riskilaste konverents 2012*. Allikas:

Tõenduspõhised sekkumised: investeerimine lastesse ja peredesse:
<http://www.slideshare.net/sotsiaalministeerium/triin-edovald-tendusphisedsekkumised>

Edovald, T. (2015). Tõenduspõhine sekkumine - vaenlane või abimees töös laste ja peredega? *Sotsiaaltöö 4/2015*, 63-70.

Kasvandik, L., & Treial, K. (14. september 2014. a.). *Tõenduspõhised sekkumised laste ja perede valdkonnas. TAI veebiseminar*. Allikas: Perekeskus Sina ja Mina e-kooliused: <http://www.sinamina.ee/e-koolitused/spetsialistidele/>

Project Oracle. Children & Youth Evidence Hub. (veebruar 2014. a.). Allikas: Standard 1: Project model & evaluation plan: http://project-oracle.com/uploads/files/Project_Oracle_Standard_of_Evidence_level_1_-_Guidance_-_February_2014_1.pdf

Project Oracle. Children & Youth Evidence Hub. (juuni 2014. a.). Allikas: Developing a Theory of Change for your project: http://project-oracle.com/uploads/files/2.2_Project_Oracle_-_Theory_of_Change_guidance_-_June_2014.pdf

Project Oracle. Children & Youth Evidence Hub. (22. detsember 2015. a.).
Allikas: <http://project-oracle.com/>

Project Oracle. Children & Youth Evidence Hub. (detsember 2015. a.). Allikas:
Validation Against the Standards: <http://project-oracle.com/support/for-youth-service-providers/validation-against-the-standards/>

Rootsi sotsiaalamet. (10. 6 2014. a.). *Lapsed ja noored. Mitteinstitutsionaalsete tegevuste uurimine, planeerimine ja järelevalve vastavalt Rootsi sotsiaalteenuste seadusele (tõlge eesti keelde).* Allikas:
www.socialstyrelsen.se